

بررسی ایستارهای دانشجویان درباره سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم مطالعه موردی: دانشجویان رشته علوم سیاسی

دانشگاه‌های شهر تهران^۱

فرهاد درویشی سه تالانی*
سید محمدغفار نیکنام راد**

چکیده

سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد، تأثیر زیادی بر مناسبات ایران و جهان داشته است. با فرض اعتبار نسبی نظر دانشجویان علوم سیاسی، می‌توان نقاط قوت و ضعف عرصه سیاست خارجی ایران را در دوره دولت‌های نهم و دهم، نقد و

۱. مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشجویان در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) است.

* (نویسنده مسئول) عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)
(farhaddarvishi222@yahoo.com)

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)
(mgnikrad@yahoo.com)

تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۷/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۷/۲۰

پژوهشنامه علوم سیاسی، سال یازدهم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۵، صص ۷۸-۵۱

بررسی کرد؛ از این رو در این مقاله سعی شده است با استفاده از ابزار پیمایش (پرسش‌نامه) و روش توصیفی، سیاست خارجی این دولت، از منظر (ایستار) دانشجویان علوم سیاسی و گرایش‌های زیرمجموعه آن در شهر تهران ارزیابی شود. یافته‌های حاصل از استفاده از تجزیه و تحلیل توصیفی و استنباطی (تفاوت‌ها و همبستگی) متغیرهای فردی با دیدگاه افراد، حاکی از این است که اکثر دانشجویان، مخالف سیاست خارجی دولت نهم و دهم بوده‌اند. همچنین زن‌های نمونه آماری نسبت به مردها، سنین بالاتر و مقاطع پیشرفته نسبت به مقطع کارشناسی، رشته‌های جامعه‌شناسی، اندیشه سیاسی و مطالعات جهان نسبت به رشته‌های دیگر و دانشجویان دانشگاه مطالعات جهان، شهید بهشتی و تهران نسبت به دیگران، مخالفت بیشتری با سیاست خارجی این دولت داشته‌اند.

واژگان کلیدی: سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم، ایستار، عدالت‌طلبی، صدور انقلاب، غرب‌ستیزی، تجدیدنظرطلبی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

امروزه افکار عمومی، چه در تعیین اراده ملی^۱ و چه در مشروعیت بخشی به برخی اعمال و سیاست‌های دولتی و یا به‌عنوان مانعی در حیطه اختیار دولت‌ها (راست و استار، ۱۳۸۸: ۳۲۷) دارای اهمیت زیادی است؛ از این رو می‌توان ایستار^(۱) افراد درباره سیاست خارجی را در تصمیم‌گیری‌ها مؤثر دانست.

با یک مطالعه و جست‌وجوی ابتدایی در ایران می‌توان به این ارزیابی رسید که در رشته علوم سیاسی کمتر پژوهش میدانی (پیمایش) انجام شده است و بیشتر تحقیقات به صورت نظری و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. هرچند تا زمانی که بررسی‌های کمی وارد این رشته در ایران شود، راه طولانی‌ای در پیش است، اما امروزه در پژوهش‌های علمی و روز دنیا، با شگردهای جدید مطالعاتی، همچون مراجعه به آرای عمومی، نظرسنجی^۲ و افکارسنجی^۳ و همچنین با استفاده از نظریه بازی^۴ها و ترسیم ماتریس^۵ها، استفاده پژوهشی عمیقی در این حوزه (علوم سیاسی) انجام می‌شود. در عین حال، امروزه نقش افکار عمومی در شکل‌گیری تصمیم‌های سیاست خارجی، انکارنشده است؛ این در حالی است که عالمان این رشته، دیدگاه‌هایی تخصصی درباره سیاست خارجی دارند، که گاهی با بی‌اعتنایی روبه‌رو می‌شود. هرچند در حوزه سیاست خارجی بسیاری از افراد، خود

-
1. National Willingness
  2. Poll
  3. Opinionpoll
  4. Game Theory
  5. Matrix

را محق به اظهار نظر می‌دانند، اما از آنجاکه این عرصه، ویژگی‌های خاص خود را دارد، بایستی ضمن پرهیز از عوام‌زدگی و مباحث مطرح در میان توده مردم، برداشت افراد خبره در این عرصه را ارج نهاد. همان‌گونه که برداشت یک فرد عادی از واژه دولت^۱ با برداشت یک دانش‌آموخته علم سیاست متفاوت است، پیچیدگی و عبارت‌های فنی سیاست خارجی نیز می‌تواند در دیدگاه‌های این دو نفر، کاملاً متفاوت باشد. علاوه بر این، در جوامع پیشرفته، یکی از معیارهای تصمیم‌گیری دولت‌مردان و دیدگاه‌نخبگان و متخصصان در حوزه‌های گوناگون است. به این ترتیب برای شناخت افکار نخبگان، انجام پژوهش میدانی ضرورت می‌یابد. از سوی دیگر، واضح است که دانشجویان رشته علوم سیاسی و گرایش‌های مرتبط آن، نسبت به افراد دیگر، دانش بیشتری در مورد عرصه سیاست خارجی دارند. آگاهی این قشر از جامعه از تعابیر و اصطلاح‌هایی چون منافع ملی، قدرت، امنیت ملی و... موجب تمایز دیدگاه آنها از برداشت آحاد مردم می‌شود؛ بنابراین، آشنایی با این دیدگاه‌ها می‌تواند راهنمای عمل تصمیم‌گیرندگان عرصه سیاست خارجی محسوب شود.

در این راستا، با توجه به اینکه دولت نهم و دهم به ریاست‌جمهوری محمود احمدی‌نژاد، دارای ویژگی‌های منحصر به فردی بوده و رفتار گاه متهورانه وی پیامدهای بسیاری در منطقه و جامعه جهانی برای ایران داشته است، این‌گونه برداشت و بازتاب آن، نیازمند بررسی عمیق و کارشناسی است. به این ترتیب، مقاله حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش اصلی است که «ایستارهای دانشجویان علوم سیاسی دانشگاه‌های شهر تهران، درباره سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم (احمدی‌نژاد) چیست؟». پرسش فرعی مقاله نیز این است که: «آیا تفاوت و یا همبستگی‌ای بین متغیرهای فردی (جنس، سن، مقطع تحصیلی، رشته، دانشگاه) افراد با ایستارهای آنها در مورد سیاست خارجی وجود دارد یا خیر؟»

پژوهش حاضر، پژوهشی اکتشافی و بنابراین، فاقد فرضیه است و با استفاده از ابزار پیمایش (پرسش‌نامه) به دنبال توصیف روش توصیفی- و تحلیل رابطه

همبستگی ایستارهای دانشجویان است؛ از این رو نوع پژوهش، کیفی و کمی است. برآورد اولیه درباره جامعه آماری شامل دانشجویان رشته علوم سیاسی و گرایش‌های زیرمجموعه آن در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری- در هشت دانشگاه تهران، شهید بهشتی، مطالعات جهان، علامه طباطبایی، امام صادق (ع)، آزاد واحد علوم تحقیقات، آزاد واحد مرکز و آزاد واحد تهران جنوب، حاکی از این است که حدود ۱۲۰۰ نفر مشغول تحصیل هستند؛ بنابراین نمونه آماری برحسب جدول کوکران (دواس، ۱۳۹۲: ۷۸-۷۹ و ساروخانی، ۱۳۸۰: ۱۲۲-۱۲۰) با ضریب اطمینان ۹۵ درصد، با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۱۰۹)، تعداد ۲۹۲ دانشجو در نظر گرفته شد که در فاصله نیمه بهمن تا نیمه اسفند سال ۱۳۹۲ پرسش‌نامه‌های پژوهش میان آنها توزیع و جمع‌آوری شد. در ضمن از طیف لیکرت برای پاسخ‌ها بهره‌برداری شده است؛ از این رو برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آماره‌ها و آزمون‌های فی کرامر این نرم‌افزار استفاده می‌شود. همچنین برای اعتبار پرسش‌نامه، با مراجعه به نظر استادان و استفاده از روش اعتبار صوری (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۱۳۹)، برای سنجش درستی اعتبار پرسش‌ها اقدام شده، اما در مورد روایی یا پایایی پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است که در ادامه به آن اشاره خواهیم کرد.

۱. اصول، ویژگی‌ها و مواضع سیاست خارجی دولت نهم و دهم

پیروزی محمود احمدی‌نژاد در انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۸۴، با طرح شعارها و برنامه‌هایی همچون مبارزه با فساد، برقراری عدالت و مدیریت علمی کارها در داخل (کلانتری، ۱۳۸۴: ۱۶-۴) و قاطعیت و سازش‌ناپذیری در موضوع هسته‌ای در خارج (فلاحی، ۱۳۸۶) تأثیر زیادی در تغییر جهت‌گیری سیاست خارجی ایران داشت. حتی تعبیرهای فکری‌ای که او به کار می‌برد نیز متفاوت بودند، چنان‌که از نظر احمدی‌نژاد «انسان» اسلام، انسانی عاطفی و عرفانی است؛ از این رو انسان او انسانی جهانی و تجلی حقیقت توحید امام عصر (عج) است (بهستانی، ۱۳۹۲: ۲۳۳). همچنین دولت نهم با شعار بازگشت به گفتمان انقلاب اسلامی و با توجه به حاکمیت دیدگاه اصول‌گرایانه، مواردی همچون اصل صدور انقلاب، نفی

سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، حفظ و پاسداری از تمامیت ارضی کشور و اصل نفی ظلم و حمایت از مظلوم را مورد تأکید قرار داده است (آخوندی، ۱۳۹۲).

درعین حال، یکی از ویژگی‌های دولت نهم، تجدیدنظرطلبی، بر مبنای زیر سؤال بردن هنجارهای بین‌المللی، اتخاذ رویکرد تهاجمی در برابر غرب و به‌چالش کشیدن سیاست قدرت‌های بزرگ بوده است (دهشیری، ۱۳۸۵). در این چارچوب، با وجود اینکه دولت نهم در مذاکرات هسته‌ای، فاقد یک تیم دیپلماتیک منسجم و کارآزموده بود، موضع‌گیری تند احمدی‌نژاد علیه رژیم صهیونیستی و بیان سخنانی مانند محو زودهنگام آن از نقشه جغرافیایی جهان و موضع‌گیری او درباره قضیه هولوکاست، به شدت بر موضوع هسته‌ای تأثیر گذاشت و لجاجت کشورهای طرفدار این رژیم را در پی داشت. سیاست خارجی ایران طی این دوره، این فرصت را به مخالفان نظام جمهوری اسلامی ایران در مجامع بین‌المللی داد که در ادبیات دیپلماتیک و سیاسی خود، برنامه و ظرفیت هسته‌ای کشورمان را تهدیدی بالقوه برای صلح و امنیت بین‌المللی قلمداد کرده و علیه برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران موضع‌گیری کنند (سپهر، ۱۳۸۸: ۷۲). در توضیح و تحلیل بیشتر این ویژگی، می‌توان اذعان کرد که بیشترین نوآوری و تغییراتی که در این برنامه مطرح شده، یکی مسلط شدن اهداف ایدئولوژیک بر منافع ملی و دیگری مقابله و مبارزه با نظام سلطه جهانی است که در چارچوب گفتمان «اصول‌گرایی عدالت‌محور» قابل تجزیه و تحلیل است و به‌نوعی یادآور «گفتمان آرمان‌گرایی» سال‌های نخست انقلاب اسلامی است (منصوری‌مقدم و اسمعیلی، ۱۳۹۰: ۲۸۶).

بنابراین، نوآوری و تغییر اساسی در سیاست خارجی ایران، هم در بُعد اهداف، آرمان‌ها و عرصه‌های گفتمانی و هم در عرصه عمل، رخ داده است؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت در هر دو عرصه، رویکردهای مبارزه‌طلبانه و تهاجمی بر سیاست خارجی ایران حاکم شده است (دهقانی، ۱۳۸۴: ۹۴-۹۳). از دیدگاه وی (احمدی‌نژاد)، دولت ملی در چارچوب ایدئولوژی و جهان‌بینی اسلامی‌شيعی تعریف می‌شود و نه تنها ماهیت سکولار و عرفی ندارد، بلکه از سرشتی کاملاً دینی و اسلامی برخوردار است. به عبارت دیگر، منافع و اهداف ملی، برحسب ارزش‌ها، آرمان‌ها و اصول اسلامی و انقلاب اسلامی تعریف می‌شوند (عیوضی، ۱۳۸۷: ۲۱۰-۲۰۹).

به هر حال انجام رفتارهای متناقض از سوی مقامات اجرایی کشور و در پیش گرفتن رویه تهاجمی با کشورهای دنیا، به انزوای بیشتر ایران در جهان منجر شد. ایراد مهم دیگر در سیاست خارجی دولت، این بوده است که با قصور، پرونده ایران از شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به شورای امنیت سازمان ملل ارجاع داده شده است؛ این به معنای تبدیل شدن پرونده هسته‌ای ایران از یک اختلاف حقوقی با آژانس، به یک موضوع امنیتی است که در صلاحیت شورای امنیت قرار دارد. چنان‌که محمود احمدی‌نژاد در واکنش به این قطعنامه (۱۳۷۳)، آن را یک کاغذپاره دانست و ضمن تأکید بر تداوم فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز کشور، و در واکنش به تحریم قطعات هسته‌ای و موشک‌های دوربرد از سوی شورای امنیت علیه ایران، گفت «ما اصلاً چیزی از شما نخواستیم و اگر خواستیم شما ندهید. به خاطر این مسئله از شما تشکر می‌کنیم» (آفتاب یزد، ۸۵/۱۰/۴)؛ درحالی‌که اعتقاد برخی کارشناسان بر این است که اگر ایران پیش از ارجاع پرونده هسته‌ای به شورای امنیت، این همکاری گسترده را با آژانس انجام می‌داد، سرنوشت پرونده هسته‌ای کشور به گونه‌ای دیگر رقم می‌خورد (امین‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۴۸).

درباره بحث هسته‌ای، کشورهای قدرتمند جهان کوشیدند با اتخاذ سیاست‌ها و روش‌هایی، در راستای کاهش توانمندی هسته‌ای ایران گام بردارند، اما از آنجاکه الگوی رفتاری حاکم بر سیاست خارجی این دوره در حوزه مسائل هسته‌ای، مبتنی بر انطباق تهاجمی‌ای بود که براساس آن، محیط باید در راستای خواست بازیگر تغییر کند، این الگو بیشتر از آنکه تابع قدرت و امکانات ایران و شرایط بین‌المللی باشد، تابعی از تصمیم‌گیری‌های شخصی ناسنجیده بود. دیپلماسی تهاجمی دولت نهم، ضمن ارجاع پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت، سبب شد که قدرت‌های بزرگ، تعلیق را که پیشتر امری داوطلبانه از سوی ایران اعلام شده بود، الزامی کنند و دامنه تعلیق به حدی گسترده شود که تعلیق آب سنگین اراک را هم دربر گیرد (فلاحی، ۱۳۸۶: ۷۸-۵۵). تا پیش از این دوره، پیشرفت‌های هسته‌ای ایران، محصول تعامل سازنده و مؤثر ایران با جامعه جهانی بود، اما در خلال سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸، شورای امنیت سازمان ملل در مورد گزارش پرونده هسته‌ای ایران، پنج قطعنامه در چارچوب فصل هفتم منشور سازمان ملل به تصویب

رساند. قطعنامه ۱۶۹۶، جنبهٔ اختطاری داشت، اما در قالب چهار قطعنامهٔ بعدی ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳ و ۱۸۳۵ - مجازات‌های مختلفی از جمله در زمینه‌های تأمین مالی، برنامه‌های موشکی و خرید و فروش کالاهای با قابلیت استفادهٔ دوگانه علیه ایران، اعمال شد (قنبرلو، ۱۳۸۷: ۸۳۶).

مواضع دولت نهم و دهم به گونه‌ای بود که حتی از دیدگاه برخی پژوهشگران، از آنجا که از دید امریکایی‌ها، رهبر جمهوری اسلامی و احمدی‌نژاد برداشتی هویت‌محورانه از سیاست هسته‌ای ایران دارند، نقطه اشتراک هر دو، در حمایت از سیاست هسته‌ای ایران در مقابل امریکا و اسرائیل، به شدت به هم نزدیک است (Gianna, 2012) و در عمل، احمدی‌نژاد که در جناح محافظه‌کار قرار داشت، باعث برخوردی در بسیاری از مسائل جامعه جهانی شد که در مواردی همچون خودداری از توجه به مصالح و انجام رفتارهایی مانند نقض پیمان منع تکثیر سلاح‌های هسته‌ای^۱، و انکار آشکار واقعه هولوکاست^۲، متهم به انجام تخلف‌های دیگری نیز هست (Alexander & Hoenig, 2008: 31).

احمدی‌نژاد، در تاریخ ۲۴ آذر ۱۳۸۴، طی یکی از سفرهای استانی خود، در جمع مردم زاهدان، هولوکاست را افسانه خواند و پیشنهادش در مورد انتقال اسرائیلی‌ها به اروپا را تکرار کرد؛ سخنانی که بلافاصله واکنش‌های شدیدی را در ایران و جهان در میان اصحاب رسانه و قدرت در پی داشت (بربر، ۱۳۸۵: ۵۰). شدت مخالفت‌ها علیه این سخنان به حدی بود که وزارت امور خارجه ناگزیر شد تفسیر دیگری از مواضع احمدی‌نژاد ارائه دهد و نتیجه بلافصل چنین رفتاری این بود که در شورای امنیت سازمان ملل با این استدلال که ایران، یکی از اعضای سازمان را برخلاف منشور ملل متحد، تهدید کرده است، بیانیه‌ای شدیدالحن علیه ایران با اجماع تمامی اعضا صادر شد. وی همچنین در مصاحبه‌ای با مجله اشپیگل در سال ۱۳۸۵ درباره مسئله هولوکاست گفت: «ما یک سؤال روشن داریم. می‌گوییم آیا کشتن یهودی‌ها و آدم‌سوزی واقع شده یا نشده؟ اگر واقع شده است، کسانی که انجام داده‌اند، باید مجازات شوند نه مردم فلسطین، و اگر انجام نشده است، این

1. Nuclear Non-Proliferration Treaty (NNPT)

2. Holocaust

بازی‌ها برای چیست؟» (احمدی‌نژاد، ۸۵/۳/۱). به این ترتیب در واکنش به این اقدام ایران، در همان سال، نخستین اعتراض در اسپانیا به نفع رژیم صهیونیستی مقابل سفارت ایران برپا شد و به دنبال آن، قطعنامه‌ای در مجمع عمومی سازمان ملل در تأیید قطعی پدیده هولوکاست و محکومیت نفی آن تصویب شد. این قطعنامه، علاوه بر اینکه برای مبتکران طرح سیاسی تشکیک در مسئله هولوکاست، موفقیتی دربر نداشت، به دلیل قطعیتی که برای مسئله دارای ابهام و مورد مناقشه هولوکاست به همراه داشت، پیروزی بزرگی برای رژیم صهیونیستی و یهودیان افراطی جهان بود (امین‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۷۰)؛ به گونه‌ای که شورای امنیت درباره این قضیه اقدام به صدور دو بیانیه مطبوعاتی در ۹ دسامبر ۲۰۰۵ و ۲۸ اکتبر ۲۰۰۵ کرد (موسی‌زاده، ۱۳۸۹: ۴۳۵). با وجود این، احمدی‌نژاد معتقد است که طرح مسئله هولوکاست، ستون فقرات سرمایه‌داری را متلاشی کرد (احمدی‌نژاد، ۹۲/۴/۱۶)، اما باید توجه داشت که فارغ از هرگونه اظهارنظر درباره رد یا تأیید این واقعه، به‌راستی سخن گفتن در مورد این مسئله چه منفعی را برای کشور به همراه داشته است؟ با توجه به نکات یادشده درباره سیاست خارجی این دوره از تاریخ جمهوری اسلامی ایران، ویژگی‌هایی قابل‌ارزیابی هستند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱-۱. آرمان‌گرایی

پس از انتخابات دوره نهم ریاست‌جمهوری، برخی جمله‌های آرمان‌خواهانه ششمین رئیس‌جمهور منتخب، مستمسکی برای اعمال دور جدید فشارهای سیاسی بر ایران شد. با وجود تأکید مستقیم رهبران جناح پیروز در انتخابات بر اعتدال سیاسی، این دسته از گفته‌های رئیس‌جمهور، این تصور اشتباه را به وجود آورد که بار دیگر هزاره‌گرایی به شکل پوپولیستی و یا بنیادگرا به عرصه سیاست ایران برگشته و جناح «اصول‌گرای» جمهوری اسلامی به بیان احمدی‌نژاد درصدد انقلابی علیه نظم و نسق موجود جهانی است. پس از نخستین کنفرانس خبری احمدی‌نژاد در تیر ۱۳۸۴، فضای نامناسبی در محیط بین‌المللی ایران به وجود آمد. به تفسیر گروه بحران‌های بین‌المللی، در نتیجه این انتخاب، آینده سیاسی ایران و روابط آن با غرب «تیره» شد (مجتهدزاده، ۱۳۸۳: ۲۲۴-۲۲۲). این درحالی است که اتخاذ رویکرد آرمانی

احمدی‌نژاد، گاهی موجب برداشتی منفی از مواضع دولت نهم و دهم شده است؛ چنان‌که برخی مدعی‌اند، احمدی‌نژاد آشکارا دیدگاه کشورش درباره سلطه قدرت در مذهب را نشان داد؛ توانایی بسط فعالیت‌های حمایت از تروریسم در عراق، لبنان، و خشونت‌های فلسطین، دست‌کم تنها بخشی از نمونه‌های پیشین سه دهه طولانی از افراط‌گرایی در نظام بین‌الملل است. شاید بیشترین خطر ایجادشده توسط احمدی‌نژاد در حال حاضر مربوط به امنیت، رفاه و حقوق مردم عادی خاورمیانه، ثبات نظم دولت‌ها در منطقه، حرکت‌های دموکراتیک و حتی حفظ جان شهروندان (Alexander & Hoenig, 2008: 9) باشد. به‌رحال ذکر این نکته مهم است که سیاست خارجی دولت‌ها در روابط بین‌الملل با منافع ملی تعریف می‌شود، و در مقابل، بی‌تردید برداشت آرمان‌گرایانه و خواست‌های ملی دولت‌ها در مورد آینده نامشخص موجب سوءبرداشت می‌گردد. محمود احمدی‌نژاد با سخنرانی‌ها و مناظره‌های تندی که انجام می‌داد، گاهی مواضعی آرمانی و ماورایی اتخاذ می‌کرد و همین مواضع، منجر به تعبیرهای و برداشتهای اشتباه می‌شد.

۲-۱. غرب‌ستیزی

اگرچه پیش از دولت نهم، کشورهای تأثیرگذار اتحادیه اروپا در بالاترین سطح درباره پرونده هسته‌ای وارد مذاکره شده بودند و اقدامات دیپلماتیک در سطح قابل‌قبولی بود، در دولت نهم، شاهد کاهش شدید روابط دیپلماتیک و چه‌بسا رویارویی در عرصه دیپلماسی نیز بودیم و تصویب تحریم‌های شدید اقتصادی، یکی از نشانه‌های این رویارویی اروپا با ایران بود؛ برای نمونه، احمدی‌نژاد تلاش کرد تا از تکیه و وابستگی به اروپایی‌ها خودداری کند و دستگاه خارجی او به‌طور جدی معتقد بود که ایران، بسیاری از فرصت‌ها را در کشورهای افریقایی و امریکای لاتین از دست داده و همچنین ایران می‌تواند منافع بسیاری را با اتکا به شرق به‌دست آورد (Judith, in: Ehteshami & Mahjoob: 57)؛ این درحالی است که ایران تحت فشار مجموعه‌ای از سیاست‌های تندروانه غرب، بایستی مدبرانه‌تر موضع‌گیری می‌کرد تا دست‌کم از افزایش فشارهایی که به‌ناحق به‌دلیل مسئله هسته‌ای بر کشور تحمیل شد، جلوگیری شود، نه اینکه با طرح مسائل غیرضروری، روند این فشارها

را تسریع کند (ساداتیان، ۱۳۹۲).

در مقابل، دولت نهم، سیاست نگاه به شرق را رویکردی راهبردی به بازیگران منطقه شرق، جنوب شرقی و شمال شرقی آسیا به علاوه روسیه می‌دانست و معتقد بود، جمهوری اسلامی ایران با تعمیق و تحکیم روابط و همکاری و ائتلاف با آنها، چه از طریق تعامل دوجانبه و چه با همکاری‌های جمعی در چارچوب نهادهای همگرایی منطقه‌ای مانند آس آن، سارک و دی‌هشت، به تأمین منافع و اهداف سیاست خارجی و ارتقای ضریب امنیت ملی کشور دست می‌یابد (آدمی، ۱۳۸۹: ۹۹). همچنین دولت نهم با تأکید بر سیاست نگاه به شرق، معتقد بود، این سیاست، در واقع سیاست تنش‌زدایی با رویکردی جدید است که حول محور تعامل سازنده دور می‌زند (جلالی، ۱۳۹۱). از سوی دیگر، دولت احمدی‌نژاد در امریکای لاتین یاران جدیدی یافت که معتقد بود، ارتباط تنگاتنگ با آنها، منافع ملی ما را تأمین خواهد کرد (کوزه‌گر کالجی، ۱۳۸۷: ۱۴)؛ به عبارتی، نیازها و دیدگاه‌های مشترک بین ایران و کشورهای جهان سوم در سطح بین‌المللی در برخی مسائل همچون وجود نظم ناعادلانه جهانی به‌ویژه در بعد اقتصادی آن، برقراری پیوندهای نزدیک با کشورهای جهان سوم، و تنش رابطه با امریکا که نهایتاً منجر به تغییر رویکرد ایران به غرب شد، توجه ایران را به ظرفیت‌های بالقوه این مناطق برای جلب افکار عمومی جلب کرد (Arghavani Pirsalami, 2013: 104)؛ بنابراین در عمل، احمدی‌نژاد با اتخاذ مواضع ضدغربی که همواره تکرار می‌کرد، نشان داد که تمایلی به رابطه با غرب ندارد.

۳-۱. عدالت‌محوری در سیاست خارجی

دولت نهم در تنظیم و جهت‌گیری تعاملات خارجی بر چند اصل اساسی تأکید داشته است که برگرفته از گفتمان اصول‌گرایی عدالت‌محور هستند (اخوان کاظمی، ۱۳۸۸: ۲۱۶). آنچه از سوی دولت نهم به‌عنوان نظام بین‌المللی مطلوب اعلام شده است، نیازمند نوعی تحول ساختاری است که از نگاه این دولت‌مردان، تحولی است در راستای ایجاد صلح و آرامش بر پایه عدالت و معنویت در جهان، پیشرفت اقتصادی همه کشورهای جهان و کاهش فاصله کشورهای فقیر و غنی، از بین رفتن

نظام سلطه و زور در روابط بین‌الملل، تغییر در نظام بین‌الملل و روابط کشورها بر محور عدالت و رعایت اصل حل مسالمت‌آمیز اختلاف‌های منطقه‌ای و سرزمینی (مولانا و محمدی، ۱۳۸۷: ۱۳۹-۱۳۸). به‌این ترتیب، نفی نظام سلطه و تأکید بر نظام بین‌الملل عاری از سلطه استکباری قدرت‌های بزرگ، ناشی از اهتمام دولت نهم به عدالت‌محوری در سیاست خارجی است (متقی، ۱۳۸۴: ۴۴). چنان‌که احمدی‌نژاد در سخنرانی خود در آذر ۱۳۸۶ گفت: «امروز جهان بیش از هر زمان دیگری تشنه عدالت است» (احمدی‌نژاد، ۱۳۸۶/۹/۱۳).

از سوی دیگر، موضع‌گیری دولت نهم در قبال مسئله فلسطین را می‌توان در قالب «گفتمان عدالت‌مبارزه» تشریح کرد که در آن، سوژه‌ها ارزش خود را براساس عمل به یکی از قطب‌های عدالت‌جویی همراه با مبارزه در یک‌سو، و تسلیم در برابر بی‌عدالتی یا ایجاد بی‌عدالتی در سوی دیگر، دریافت می‌کنند (مشیرزاده و مصباح، ۱۳۹۰: ۲۶۲-۲۶۱). یکی دیگر از مواردی که در قالب عدالت‌طلبی همواره توسط احمدی‌نژاد مطرح می‌شد، بحث مهدویت و انتظار فرج حضرت ولی عصر (عج) بود. هرچند کیک معتقد است، بحث موعودگرایی که اخیراً بیشتر توسط رهبران بزرگ ایران استفاده می‌شود، حکم تقویت و تکیه‌گاهی برای کسب اعتبار مذهبی، سلب اعتبار از رقبا و ارتقای یک چالش درونی نظام جمهوری اسلامی را دارد (Keck, 2011).

در قالب گفتمان عدالت‌محوری، حمایت معنوی و دیپلماتیک آشکار از جنبش‌ها و گروه‌های اسلامی، ابزار دیگری است که در این دوره (دولت نهم)، برای معرفی الگوی عملی حکومت اسلامی عادل به‌کار گرفته می‌شود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۸: ۱۷۱). حتی براین اساس بود که جمهوری اسلامی ایران، در طول جنگ ۳۳ روزه لبنان، با شدت و جدیت به حمایت آشکار از جنبش حزب‌الله در نبرد با رژیم صهیونیستی پرداخت. جمهوری اسلامی ایران در حمله رژیم صهیونیستی به غزه در جنگ ۲۲ روزه نیز حمایت بی‌دریغ خود را از جنبش اسلامی فلسطین (حماس) اعلام کرد، چون آن را مصداق بارز جنگ ناعادلانه علیه ملت بی‌دفاع غزه می‌دانست (دهقانی فیروزآبادی و رادفر، ۱۳۸۸: ۱۳۸). درعین حال عده‌ای معتقدند، بر مبنای ارزیابی منفی‌ای که ایران از ایالات متحده و اروپا در مورد مسائل داخلی ایران و جهان اسلام دارد، در شکل دادن به ترویج مفهوم عدالت به‌عنوان شاخصی

جدید در جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی، استراتژی اجتماعی تازه‌ای را مطرح کرده است و تحلیل کمی و کیفی گفته‌های احمدی‌نژاد برای اثبات این ادعا کافیسست (Noori, 2012: 149).

۴-۱. احیای دکترین صدور انقلاب

مفهوم صدور انقلاب، به معنای ترویج گفتمان انقلاب اسلامی است که متضمن آگاهی‌بخشی و رهایی‌بخشی دیگران است (هورات، ۱۳۷۸). یکی از رویکردهای مهم دولت نهم و دهم، بازگشت به اصول آرمانی و ابتدایی انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ بود که برای اجرای آن، اقدامات گوناگونی انجام داد. ایجاد رابطه با کشورهای امریکای لاتین همچون ونزوئلا و بولیوی و کشورهای فقیر افریقایی نیز در این چارچوب قابل درک است؛ از این رو دولت نهم درصدد برآمد که بر افکار عمومی منطقه و جهان سرمایه‌گذاری کند، زیرا ملت‌ها با سیاست‌های سلطه‌جویانه امریکا و روش‌های توسعه‌طلبانه رژیم صهیونیستی مخالفند (عیوضی، ۱۳۸۸: ۲۱۹). همچنین الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی دولت نهم، مانند دوران سازندگی و اصلاحات، در چارچوب دکترین «ام‌القرای اسلامی» تعریف و تبیین شد، اما در این دوره، بر بُعد رهبری ام‌القرای در جهان اسلام و رسالت جهانی آن تأکید و تمرکز می‌شود، زیرا موقعیت و مرکزیت جمهوری اسلامی ایران به عنوان ام‌القرای گرچه مستلزم حفظ بقای آن است، اما بقای آن، نافی رسالت و مسئولیت فراملی آن در برابر سایر مسلمانان و مستضعفان نیست، و برعکس، تقویت جمهوری اسلامی، تکلیف و وظیفه آن در مقابل سایر ملت‌ها و انسان‌ها را افزایش می‌دهد (متقی، ۱۳۸۵).

۵-۱. گفتمان ضد هژمونیک

دستگاه سیاست خارجی ایران در این دوره نسبت به نظام حاکم بر جهان، انتقادهای شدیدی را مطرح کرد که بخش عمده این جهت‌گیری در قالب سخنرانی‌های احمدی‌نژاد در نشست‌های سالیانه سران کشورها در سازمان ملل قابل بررسی است. با اینکه برقراری ارتباط با بازیگران مهم بین‌المللی و ارائه کارکردی مطلوب و ثمربخش، و نیز همکاری اثربخش ایران با سایر کشورها با رعایت منافع ملی و

الزامات معطوف به امنیت ملی، مهم‌ترین عناصر داشتن تعاملات مؤثر بین‌المللی است (ایزدی و خلفی، ۱۳۹۰: ۴۶)، دولت نهم، یکی از اولویت‌ها و اهداف سیاست خارجی خود را «مبارزه با نظام تک‌قطبی و امپراطوری نظام سلطه»، «مقابله با استعمار فرانو و مبارزه با تفردهای نظام سلطه جهانی» قرار داده است (دهقانی فیروزآبادی و رادفر، ۱۳۸۸: ۱۳۲).

در مقابل، دیدگاه متفاوتی از رویکرد دولت احمدی‌نژاد وجود دارد که رواج و رونق گفتمان ضدهژمونیک، به‌معنای بازدارندگی در مقابل تهدیدهای امنیتی نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران است. در این راستا برخی معتقدند، با شکل‌گیری اتحاد سلطه‌ستیزان و اتحاد و ائتلاف ضدهژمونیک، فرصت و امکان موازنه‌سازی برابر هژمونی سلطه‌گر در سطح نظام بین‌الملل توسط جمهوری اسلامی فراهم می‌شود. تشدید و تقویت مقاومت اسلامی در لبنان و فلسطین از یک‌سو و توسعه همکاری‌های ایران و امریکای لاتین از سوی دیگر، در این راستا تحلیل می‌شود (محمدی، ۱۳۸۶: ۵۲-۳۶). در این چارچوب، احمدی‌نژاد در شصت و دومین اجلاس عمومی سازمان ملل در مهرماه ۱۳۸۶ می‌گوید: «سازمان‌ها و سازوکارهای موجود، فاقد ظرفیت و توانمندی لازم برای حل مشکلات، رفع چالش‌ها، تنظیم عادلانه روابط و برقراری صلح و برادری و امنیت هستند؛ از این‌رو، تغییرات ساختاری و دموکراتیک در سازمان ملل و شورای امنیت، اجتناب‌ناپذیر است» (احمدی‌نژاد، ۱۳۸۴). این درحالی است که سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال سازمان ملل متحد و نهادهای بین‌المللی از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲، متأثر از عواملی از جمله رویکرد منفی و عملکرد این نهادها در قضیه پرونده هسته‌ای ایران و درعین حال برخی انتقادهای واردشده از سوی ایران، به ساختارهای این نهادها است (مصفا و امین‌منصور، ۱۳۹۲: ۳۵). چنان‌که در سال ۱۳۸۸ و در فضای آغاز دولت دوم احمدی‌نژاد، بار دیگر بحث مدیریت جهانی، جایگاه ویژه‌ای در سخنرانی وی در مجمع عمومی سازمان ملل پیدا کرد. عده زیادی جلسه را هنگام سخنرانی وی ترک کردند و پس از آن نیز چالش‌های زیادی علیه ایران به‌راه انداختند (افضلی و کیانی، ۱۳۹۲: ۱۷۵). در همین زمینه، الکساندر و هوئینگ در کتابی با عنوان «رهبری جدید ایران؛ احمدی‌نژاد، تروریسم، آرمان هسته‌ای و خاورمیانه»، گفتارهای

احمدی‌نژاد درباره بحران حزب‌الله لبنان-اسرائیل، را حقایقی از سیاست‌های تندروانه دولت نهم برمی‌شمارند و از آنها با عنوان رادیکالیسم یاد می‌کنند (Alexander & Hoenig, 2008: 32-34). در این چارچوب بود که در دوره دولت نهم با وجود مذاکرات ایران و امریکا بر سر مشکلات امنیتی عراق، ایران همچنان در رأس فهرست طرفداران تروریسم جهان و متهم به حمایت از تروریست‌ها در عراق باقی ماند و اتهام حمایت تسلیحاتی ایران از طالبان در افغانستان نیز به صورت مکرر مطرح شد (امین‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۵۴).

۲. تجزیه و تحلیل ایستارهای دانشجویان درباره سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم

در دسترس‌ترین ابزار برای سنجش ایستارهای دانشجویان، پرسش‌نامه است؛ بنابراین با توجه به بحث نظری پیش‌گفته، ۱۱ پرسش درباره شاخص‌ها و ویژگی‌های دولت نهم و دهم طراحی و از دانشجویان پرسیده شد. با توجه به ویژگی‌های مقیاس‌سازی لیکرت (مانه‌ایم و ریچ، ۱۳۹۰: ۲۶۲)، پژوهشگران از این طیف پاسخ‌گویی استفاده کردند؛ به این ترتیب که پاسخ به پرسش‌ها، شامل پنج گزینه خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد است. همچنین برای دستیابی به ایستارهای دانشجویان از تجزیه و تحلیل توصیفی و برای ارزیابی همبستگی متغیرهای دانشجویان با پاسخ‌ها، از تجزیه و تحلیل استنباطی استفاده شده است. سنجش‌های این پرسش‌نامه عبارتند از:

۱. شما بیشتر از چه طریقی اخبار مربوط به سیاست خارجی ایران را دنبال می‌کنید؟
۲. میزان مطالعه و پیگیری شما درباره اخبار و تحلیل‌های سیاست خارجی چقدر است؟
۳. مخالفت با اسرائیل و حضور قدرت‌های بزرگ در منطقه چقدر امنیت ملی ایران را تأمین کرده است؟
۴. بیان لزوم نابودی اسرائیل توسط احمدی‌نژاد، چقدر به سود منافع ملی ایران بوده است؟
۵. دیپلماسی ایران در دوره احمدی‌نژاد در افریقا و امریکای لاتین چه اندازه

- تأمین‌کننده منافع ملی ایران بوده است؟
۶. کاهش و قطع روابط خارجی با غرب (برخی کشورهای اتحادیه اروپا، استرالیا، کانادا و...) در دولت نهم و دهم تا چه حد به سود ایران بوده است؟
  ۷. اتخاذ رویکرد بی‌توجهی به تحریم‌ها و قطعنامه‌های شورای امنیت توسط دولت نهم و دهم، تا چه اندازه منجر به نتایج منفی برای منافع ملی ایران شد؟
  ۸. دیپلماسی هسته‌ای ایران در دولت‌های نهم و دهم تا چه حد توانست اهداف و منافع ملی ایران را تحقق بخشد؟
  ۹. انکار و رد هولوکاست توسط احمدی‌نژاد، چقدر جایگاه بین‌المللی و منطقه‌ای ایران را ارتقا داده است؟
  ۱۰. ارائه نظریه مدیریت جهانی توسط احمدی‌نژاد، چقدر جایگاه بین‌المللی و منطقه‌ای ایران را ارتقا داده است؟
  ۱۱. سیاست خارجی عدالت‌طلبانه احمدی‌نژاد، چقدر موفق بوده است؟

۲-۱. روایی پرسش‌نامه

جدول شماره (۱). بررسی روایی پرسش‌نامه

موارد	تعداد	%
درست	۲۸۸	۹۸/۶
نادرست	۴	۱/۴
جمع	۲۹۲	۱۰۰

جدول شماره (۲). آلفای کرونباخ پرسش‌های انتخابی

آلفای کرونباخ	تعداد موارد
۰/۹۰۷	۱۰

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، جدول دوم مربوط به آلفای کرونباخ دسته پرسش‌های انتخابی است. با در نظر گرفتن این موضوع که آلفای کرونباخ باید بیشتر از ۰/۷ باشد تا پرسش‌ها از اعتبار بالایی برخوردار باشند (بایزیدی و دیگران، ۱۳۸۸: ۲۰۰-۱۸۷)، براساس این جدول، آلفای کرونباخ از مقدار استاندارد بالاتر است؛ بنابراین سنجه‌های یادشده، دارای روایی مطلوبی هستند.

۲-۲. تجزیه و تحلیل توصیفی

در این قسمت، تنها توزیع فراوانی داده‌ها ارزیابی می‌شود.

جدول شماره (۳). تجزیه و تحلیل توصیفی سنجه ۱ (شیوه دسترسی دانشجویان به اخبار مربوط به سیاست خارجی)

فراوانی	درصد	درصد صحیح	جمع درصدها
روزنامه	۲۱	۷/۲	۷/۲
اینترنت	۱۳۲	۴۵/۲	۴۵/۲
ماهواره	۵۷	۱۹/۵	۱۹/۵
اخبار صداوسیما	۸۲	۲۸/۱	۲۸/۱
جمع	۲۹۲	۱۰۰	۱۰۰

بیشتر دانشجویان (۴۵/۲ درصد) براساس این سنجه، از اینترنت استفاده می‌کنند که نکته ظریفی در تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنها را نشان می‌دهد. همچنین کمترین روش دسترسی به اخبار مربوط به سیاست خارجی، روزنامه است، که باز نکته قابل تأملی است.

جدول شماره (۴). تجزیه و تحلیل توصیفی سنجه ۲ (میزان مطالعه و پیگیری اخبار و تحلیل‌های سیاست

خارجی توسط دانشجویان)

فراوانی	درصد	درصد صحیح	جمع درصدها
خیلی کم	۸	۲/۷	۲/۷
کم	۲۵	۸/۶	۱۱/۳
متوسط	۱۲۱	۴۱/۴	۵۲/۷
زیاد	۹۸	۳۳/۶	۸۶/۳
خیلی زیاد	۴۰	۱۳/۷	۱۰۰
کل	۲۹۲	۱۰۰	
صحیح	۲۹۲		
بی‌پاسخ	۰		
میانگین	۳/۴۷		

پرسش دوم، مربوط به میزان مطالعه و پیگیری اخبار و تحلیل‌های سیاست خارجی توسط دانشجویان است که از آماره میانگین برای توصیف آن استفاده شده است. همان‌گونه که در جدول شماره (۴) آمده است، بیشتر دانشجویان (۴۱/۴ درصد) گزینه متوسط را انتخاب کرده‌اند که با توجه به اینکه سیاست خارجی، حوزه تخصصی آنهاست، این میزان مطالعه، کم به نظر می‌رسد و نیاز به آسیب‌شناسی دارد. البته آماره میانگین (۳/۴۷ درصد) حاکی از این است که میل کلی جامعه آماری به سمت پیگیری، زیاد است.

اکنون برای ارزیابی نظر دانشجویان، ابتدا گویه‌ها (پرسش‌ها) دسته‌بندی شده و

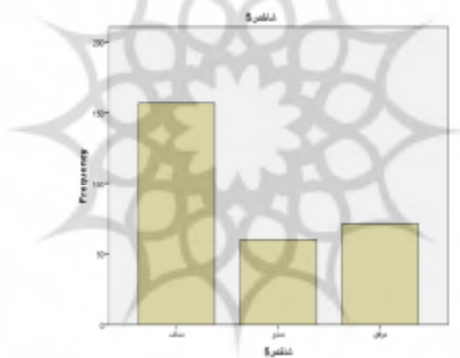
پس از جمع‌بندی^۱ در نرم‌افزار SPSS، توصیف آن به شرح زیر است. توضیح اینکه سنجه‌های ۳ تا ۱۱ مربوط به شاخص‌های سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد هستند و ایستار دانشجویان در این مورد ارزیابی می‌شود.

جدول شماره (۵). تجزیه و تحلیل توصیفی سنجه‌های ۳ تا ۱۱ (میزان موافقت با جهت‌گیری‌های کلی سیاست

خارجی دولت‌های نهم و دهم)

جمع درصدها	درصد صحیح	درصد	فراوانی	
۵۴/۵	۵۴/۵	۵۳/۸	۱۵۷	مخالف
۷۵/۳	۲۰/۸	۲۰/۵	۶۰	ممتنع
۱۰۰	۲۴/۷	۲۴/۳	۷۱	موافق
	۱۰۰	۹۸/۶	۲۸۸	کل
		۱/۴	۴	بی‌پاسخ
		۱۰۰	۲۹۲	کل

نمودار شماره (۱). میزان موافقت با جهت‌گیری‌های کلی سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم

۳. تجزیه و تحلیل استنباطی اطلاعات (یافته‌ها): رابطه همبستگی میان متغیرهای

فردی با ایستارهای دانشجویان درباره سیاست خارجی دولت نهم و دهم

در این قسمت با استفاده از آزمون فی کرامر (دواس، ۱۳۹۲: ۱۶۸) میزان همبستگی‌ها و اختلاف‌های احتمالی براساس متغیرهای فردی دانشجویان، بررسی و ارائه شده است. توضیح اینکه گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد در قالب موافق (۱) و گزینه متوسط در قالب ممتنع (۲) و گزینه‌های کم و خیلی کم (۳) به معنی مخالف، در نظر گرفته شده‌اند و با تعریف این حدود، نرم‌افزار جداسازی، آنها را اجرا کرده است. نکته اینکه سطح

1. Comput

معنی داری، آماره مهمی است که در این بخش از مقاله مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت. سطح معنی داری اگر از ۰/۰۵ کمتر باشد، یعنی رابطه معنی داری بین متغیر و شاخص وجود دارد. اگر این سطح، بین ۰ تا ۰/۰۳ باشد، رابطه ضعیف، و اگر بین ۰/۰۳ تا ۰/۰۶ باشد، رابطه متوسط و اگر بین ۰/۰۶ تا ۱ باشد، رابطه کامل برقرار خواهد بود. با توجه به اینکه متغیرهای فردی دانشجویان در پرسش نامه عبارتند از: جنسیت، سن، مقطع تحصیلی، رشته یا گرایش و دانشگاه، بنابراین ابتدا جدول‌ها و نمودارهای فراوانی مربوط به هریک از آنها ارائه شده است.

جدول شماره (۶). همبستگی متغیر جنسیت با ایستار دانشجویان

	مخالف	ممتنع	موافق	جمع
مرد	۹۰	۳۴	۵۱	۱۷۵
درصد در مرد و زن	%۵۱/۴	%۱۹/۴	%۲۹/۱	%۱۰۰
زن	۶۷	۲۶	۲۰	۱۱۳
درصد در مرد و زن	%۵۹/۳	%۲۳	%۱۷/۷	%۱۰۰
تعداد کل	۱۵۷	۶۰	۷۱	۲۸۸
درصد تعداد کل	%۵۴/۵	%۲۰/۸	%۲۴/۷	%۱۰۰

جدول شماره (۷). نتایج آزمون همبستگی متغیر جنسیت با ایستار دانشجویان

همبستگی متغیر اسمی با اسمی	ارزش	سطح معناداری
فی	۰/۱۳۰	۰/۰۸۹
کرامر	۰/۱۳۰	۰/۰۸۹
تعداد مورد صحیح	۲۸۸	

با توجه به سطح معناداری، می‌توان این گونه برداشت کرد که رابطه معناداری بین پاسخ‌دهندگان با جنسیت وجود ندارد؛ به عبارت دیگر، تفاوت زیادی بین نظر دانشجویان مرد و زن نیست.

جدول شماره (۸). همبستگی متغیر سن با ایستار دانشجویان

سن	۲۲-۱۸		۲۷-۲۳		۳۴-۲۸		۳۵ به بالا		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مخالف	۵۰	%۴۳/۹	۴۲	%۵۷/۵	۳۶	%۸۰	۱۱	%۶۴/۷	۱۳۹	%۵۵/۸
ممتنع	۲۵	%۲۱/۹	۱۵	%۲۰/۵	۵	%۱۱/۱	۴	%۲۳/۵	۴۹	%۱۹/۷
موافق	۳۹	%۳۴/۲	۱۶	%۲۱/۹	۴	%۸/۹	۲	%۱۱/۸	۶۱	%۲۴/۵
جمع	۱۱۴	%۱۰۰	۷۳	%۱۰۰	۴۵	%۱۰۰	۱۷	%۱۰۰	۲۴۹	%۱۰۰

درباره جدول شماره (۸) می‌توان گفت، رابطه ضعیف و البته مستقیمی میان متغیر

سن و دیدگاه دانشجویان درباره سیاست خارجی احمدی نژاد وجود دارد؛ به این معنی که با نگاهی دقیق تر به جدول، متوجه می شویم که هرچه سن افراد پایین تر است، میزان موافقت آنها با سیاست خارجی دولت نهم و دهم بیشتر می شود.

جدول شماره (۹). همبستگی متغیر مقطع تحصیلی افراد با ایستار دانشجویان

	کارشناسی		کارشناسی ارشد		دکتری		بی پاسخ		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
موافق	۵۱	۳۳/۱٪	۲۰	۱۶/۸٪	۰	۰٪	۱	۲۴/۷٪	۷۱
ممتنع	۳۹	۲۵/۳٪	۲۱	۱۷/۶٪	۰	۰٪	۰	۲۰/۸٪	۶۰
مخالف	۶۴	۴۱/۶٪	۷۸	۶۵/۵٪	۱۴	۱۰۰٪	۰	۵۴/۵٪	۱۵۷
جمع	۱۵۴	۱۰۰٪	۱۱۹	۱۰۰٪	۱۴	۱۰۰٪	۱	۱۰۰٪	۱۵۴

جدول شماره (۱۰). نتایج آزمون همبستگی متغیر رشته تحصیلی با ایستار دانشجویان

همبستگی متغیر اسمی با اسمی	ارزش	سطح معناداری
فی	۰/۳۲۰	۰
کرامر	۰/۲۲۶	۰
تعداد مورد صحیح	۲۸۸	

با توجه به آماره سطح معناداری (۰/۰۰) می توان گفت، با ضریب ۹۹ درصد، رابطه معنادار مستقیمی بین مقطع تحصیلی افراد و نظر دانشجویان وجود دارد. به عبارت دیگر، میزان مخالفت دانشجویان مقاطع بالاتر (تحصیلات تکمیلی) با سیاست خارجی دولت نهم و دهم، به مراتب بیشتر از دانشجویان کارشناسی بوده است.

جدول شماره (۱۱). همبستگی متغیر رشته تحصیلی با ایستار دانشجویان

مخالف	ممتنع	موافق	جمع	
۸۸	۵۰	۵۰	۱۸۸	تعداد علوم سیاسی
۴۶/۸٪	۲۶/۶٪	۲۶/۶٪	۱۰۰٪	درصد
۲۵	۴	۱۳	۴۲	تعداد روابط بین الملل
۵۹/۵٪	۹/۵٪	۳۱٪	۱۰۰٪	درصد
۲۱	۲	۳	۲۶	تعداد مطالعات جهان
۸۰/۸٪	۷/۷٪	۱۱/۵٪	۱۰۰٪	درصد
۱۰	۳	۵	۱۸	تعداد مطالعات منطقه ای
۵۵/۶٪	۱۶/۷٪	۲۷/۸٪	۱۰۰٪	درصد
۶	۰	۰	۶	تعداد اندیشه سیاسی
۱۰۰٪	۰٪	۰٪	۱۰۰٪	درصد
۷	۱	۰	۸	تعداد جامعه شناسی سیاسی
۸۷/۵٪	۱۲/۵٪	۰٪	۱۰۰٪	درصد
۱۵۷	۶۰	۷۱	۲۸۸	تعداد جمع
۵۴/۵٪	۲۰/۸٪	۲۴/۷٪	۱۰۰٪	درصد

جدول شماره (۱۲). نتایج آزمون همبستگی متغیر رشته تحصیلی با ایستار دانشجویان

همبستگی متغیر اسمی با اسمی	ارزش	سطح معناداری
فی	۰/۲۸۵	۰/۰۰۳
کرامر	۰/۲۰۲	۰/۰۰۳
تعداد مورد صحیح	۲۴۹	

رابطه معنادار بین متغیر رشته و دیدگاه افراد در مورد سیاست خارجی احمدی نژاد هر چند ضعیف، اما به صورت مستقیم است؛ به عبارت دیگر، بر مبنای جدول‌های بالا مشاهده می‌شود که بیشترین میزان مخالفت با سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم، به ترتیب متعلق به رشته‌های جامعه‌شناسی، اندیشه سیاسی و مطالعات جهان است.

جدول شماره (۱۳). همبستگی متغیر دانشگاه محل تحصیل افراد با ایستار دانشجویان

جمع	شاخص ۵			تعداد	درصد
	موافق	ممتنع	مخالف		
۴۷	۵	۱۳	۳۹	تعداد	تهران
%۱۰۰	%۱۰/۶	%۲۷/۷	%۶۱/۷	درصد	
۴۰	۴	۸	۲۸	تعداد	شهید بهشتی
%۱۰۰	%۱۰	%۲۰	%۷۰	درصد	
۲۶	۳	۲	۲۱	تعداد	مطالعات جهان
%۱۰۰	%۱۱/۵	%۷/۷	%۸۰/۸	درصد	
۵۴	۱۴	۱۴	۲۶	تعداد	علامه طباطبایی
%۱۰۰	%۲۵/۹	%۲۵/۹	%۴۸/۱	درصد	
۲۴	۲۲	۲	۰	تعداد	امام صادق
%۱۰۰	%۹۱/۷	%۸/۳	%۰	درصد	
۲۶	۳	۷	۱۶	تعداد	آزاد علوم تحقیقات
%۱۰۰	%۱۱/۵	%۲۶/۹	%۶۱/۵	درصد	
۴۰	۱۰	۸	۲۲	تعداد	آزاد مرکز
%۱۰۰	%۲۵	%۲۰	%۵۵	درصد	
۳۱	۱۰	۶	۱۵	تعداد	آزاد جنوب
%۱۰۰	%۳۲/۳	%۱۹/۴	%۴۸/۴	درصد	
۲۸۸	۷۱	۶۰	۱۵۷	تعداد	جمع
%۱۰۰	%۲۴/۷	%۲۰/۸	%۵۴/۵	درصد	

جدول شماره (۱۴). نتایج آزمون همبستگی متغیر دانشگاه محل تحصیل با ایستار دانشجویان

همبستگی متغیر اسمی با اسمی	ارزش	سطح معناداری
فی	۰/۵۳۰	۰
کرامر	۰/۳۷۵	۰
تعداد مورد صحیح	۲۸۸	

با توجه به آماره sig، این گونه برداشت می‌شود که با ضریب ۹۹ درصد، رابطه معنادار مستقیم و متوسطی بین متغیر دانشگاه و نظر دانشجویان درباره سیاست خارجی دولت نهم و دهم برقرار است؛ به این معنا که بیشترین مخالفت با سیاست خارجی دولت نهم و دهم را دانشجویان دانشگاه مطالعات جهان و بیشترین میزان موافقت با سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد، در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (ع) مشاهده می‌شود.

نتیجه‌گیری

اگرچه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دو رویکرد آرمان‌خواهانه و مادی در مورد منافع ملی، همواره مطرح بوده‌اند، اما در دولت‌های گوناگون این برداشت‌ها تأثیرهای متفاوتی بر جهت‌گیری سیاست خارجی ایران داشته‌اند. همان‌گونه که در توضیح نظری مقاله حاضر ذکر شد، ویژگی‌های دولت نهم و دهم در سیاست خارجی عبارتند از: آرمان‌گرایی، غرب‌ستیزی، عدالت‌طلبی، احیای دکترین صدور انقلاب و گفتمان ضدهژمونیک. در عین حال، براساس یافته‌های توصیفی این پژوهش، در مجموع، سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم از منظر بیشتر دانشجویان، منطقی و در راستای منافع ملی ایران نبوده است. از سوی دیگر، براساس یافته‌های استنباطی، همان‌گونه که نشان داده شد، هرچه سن افراد و میزان تحصیلات آنها بالاتر می‌رود، میزان مخالفتشان با سیاست خارجی دولت نهم و دهم افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، براساس تجزیه و تحلیل استنباطی، این گونه برداشت می‌شود که هر چقدر رشته تحصیلی افراد تخصصی‌تر است، بیشتر مخالف رویکردهای دولت احمدی‌نژاد در سیاست خارجی هستند. در نهایت، هم در سطح دانشگاه‌های دولتی و هم در سطح دانشگاه آزاد اسلامی، هر چه سطح دانشگاه در رتبه‌بندی‌های علمی بالاتر است، میزان مخالفت دانشجویان آن دانشگاه نیز با سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم بیشتر است که این موضوع در مورد دانشگاه امام صادق (ع) با اکثریت موافق و بدون مخالف- وضعیتی معکوس را نشان می‌دهد؛ بنابراین ایستارهای دانشجویان علوم سیاسی شهر تهران، بیانگر این نکته است که افراط و تندروری در سیاست خارجی به سود ایران نیست و جایگاه

منطقه‌ای و بین‌المللی ایران را تضعیف می‌کند. علاوه بر این، رویکرد ستیزه‌جویانه در مقابل نظام بین‌الملل و کشورهای عضو آن، منافی برای ایران در پی ندارد؛ از این رو قطع مناسبات و روابط با غرب به‌ضرر ایران است. به‌رحال اگر دیدگاه‌های دانشجویان رشته علوم سیاسی و گرایش‌های آن، که دارای دانش تخصصی حوزه سیاست خارجی هستند، مَلاک عمل تصمیم‌گیرندگان عرصه سیاست خارجی قرار گیرد، می‌توان نتیجه گرفت، اتخاذ مواضع ضدغربی، آرمان‌گرایی، صدور انقلاب، و تجدیدنظرطلبی دولت نهم و دهم در سیاست خارجی، در چارچوب منافع ملی نبوده است.*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یادداشت‌ها

هالستی، «ایستار» را نگرش‌های فرد درباره نقش او در جامعه یا برداشت‌های او از نقش دولت می‌داند (هالستی، ۱۳۹۰: ۳۴۰). همچنین می‌توان ایستار را به معنای قالب‌های ذهنی افراد تعبیر کرد. به عبارت دیگر، این واژه، محتوایی شناخت‌شناسانه دارد. همچنین سیف‌زاده بر این نظر است که ایستار، نگرش مبنایی و طرز تلقی پایدار انسان به هستی است (سیف‌زاده، ۱۳۸۴: ۱۷۶).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- احمدی نژاد، محمود (۱۳۸۴)، *گزیده دیدگاه‌های دکتر احمدی نژاد*، ۲۲ بهمن. امین‌زاده، محسن (۱۳۸۵)، «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۵»، آیین، شماره ۶.
- امین‌زاده، محسن (۱۳۸۶)، «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۶»، آیین، شماره ۱۱ و ۱۲.
- ایزدی، جهانبخش؛ خلفی، فرزاد (۱۳۹۰)، «راهبردهای تعامل مؤثر و سازنده ایران در نظام بین‌المللی بر پایه سند چشم‌انداز»، *فصلنامه رهنامه سیاست‌گذاری*، سال دوم، شماره ۳.
- آخوندی، حامد (۱۳۹۲)، «سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد در دولت نهم»، در: www.foreignpolicy.rzb.ir/policy/66
- بایزیدی، ابراهیم؛ اولادی، بهنام؛ عباسی، نرگس (۱۳۸۸)، *تحلیل داده‌های پرسش‌نامه‌ای به کمک نرم‌افزار spss*، تهران: نشر عابد.
- بربر، مسعود (۱۳۸۵)، «هفتاد سال بعد (درباره هولوکاست)»، *خردنامه همشهری*، شماره ۱۲.
- بهستانی، مجید (۱۳۹۲)، «رابطه نگرش دینی و سیاست خارجی ادراکی: تحلیل رمزگان عملیاتی بازگان و احمدی‌نژاد»، *فصلنامه روابط خارجی*، سال پنجم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۲.
- جلالی، رضا (۱۳۹۱)، «از تنش‌زدایی تا سیاست‌های ماجراجویانه»، در: www.mardomsalari.com
- حیدری‌زاده مشهدی، محسن (۱۳۸۷)، «رضایت دانشجویان تحصیلات تکمیلی مؤسسات آموزش عالی مشهد از عملکرد سیاست خارجی دولت نهم (سه سال اول ریاست جمهوری آقای دکتر احمدی‌نژاد)»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد مشهد*.
- د واس، دی، ای (۱۳۹۲)، *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، چاپ پانزدهم، ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: نشر نی.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۸۵)، «سیاست خارجی دولت نهم»، *همشهری دیپلماتیک*، نیمه مرداد.
- دهقانی فیروزآبادی، جلال؛ رادفر، فیروزه (۱۳۸۹)، *الگوهای صدور انقلاب در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۸۸)، «گفتمان عدالت در سیاست خارجی جمهوری

اسلامی ایران»، معرفت سیاسی، شماره ۱. _____ (۱۳۸۸)، «منابع ملی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۹، شماره ۳. _____ (۱۳۸۸)، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات سمت.

دهقانی فیروزآبادی، سید جلال؛ رادفر، فیروزه (۱۳۸۸)، «الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی دولت نهم»، دانش سیاسی، سال پنجم، شماره اول. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال؛ فیروزی، علیرضا (۱۳۹۱)، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در دوران اصول‌گرایی»، فصلنامه روابط خارجی، سال چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۱، صص ۷۱-۱۱۰. راست، بروس و استار، هاروی (۱۳۸۸)، سیاست جهانی: محدودیت‌ها و فرصت‌های انتخاب، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه. ساداتیان، سیدجلال (۱۳۹۲)، در:

www.fardanews.com/fa/news/25997

ساروخانی، باقر (۱۳۸۰)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، چاپ سوم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. سپهر، حسین (۱۳۸۸)، «تأملی بر سیاست خارجی ایران در چهار سال اخیر»، ماهنامه گزارش، شماره ۲۱۱. سیف‌زاده، سیدحسین (۱۳۸۴)، «آسیب‌شناسی سیاست خارجی ایران و چارچوبی برای ساماندهی طرز تلقی‌ها»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۶۹. شکیبایی، مهدی (۱۳۹۲)، در:

www.imna.ir/vdcbzgb9.rhb9zpuur.html

عباسی اشلقی، مجید (۱۳۸۸)، «پرونده هسته‌ای ایران»، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره ۸. عیوضی، محمدرحیم (۱۳۸۷)، «تحلیلی بر سیاست خارجی آقای دکتر احمدی‌نژاد»، راهبرد یاس، شماره ۱۴. فلاحی، سارا (۱۳۸۶)، بررسی مقایسه‌ای دیپلماسی هسته‌ای دوران ریاست‌جمهوری محمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد (تا پایان قطعنامه ۱۷۴۷ شورای امنیت)، پژوهشنامه علوم سیاسی، شماره ۶. قنبرلو، عبدالله (۱۳۸۷)، «امریکا و بحران هسته‌ای ایران»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال یازدهم، شماره ۴. کوزه‌گر کالجی، ولی (۱۳۸۷)، «تأملی بر سیاست خارجی ایران در امریکای لاتین»، گزارش، سال هفدهم، شماره ۹۸. مانهایم، یارول؛ ریچ، ریچارد (۱۳۹۰)، روش‌های تحقیق در علوم سیاسی: تحلیل تجربی، ترجمه لی‌لا سازگار، چاپ ششم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

متقی، ابراهیم (۱۳۸۴)، «دکترین تعامل سازنده در سیاست خارجی کشور»، راهبرد یاس، تابستان ۱۳۸۴، شماره ۲، از شماره ۲۳۱ تا ۳۰۴.

متقی، ابراهیم (۱۳۸۵)، «ام‌القرای اسلامی و صدور انقلاب»، همشهری دیپلماتیک، شماره یازدهم.

مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۳)، «روحیه عدالت‌خواهی و جایگاه آن در هویت ملی ایران»، در داوود میرمحمدی، هویت ملی در ایران، تهران: مطالعات ملی.

محمدی، منوچهر (۱۳۸۶)، آینده نظام بین‌الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشکده روابط بین‌الملل و وزارت امور خارجه.

مشیرزاده، حمیرا؛ مصباح، احسان (۱۳۹۰)، «موضوع اسرائیل در گفتمان سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، شماره ۱.

مصفا، نسرین؛ امین‌منصور، جواد (۱۳۹۲)، «نقش جمهوری اسلامی ایران در نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی»، فصلنامه سازمان‌های بین‌المللی، سال اول، شماره ۱.

منصوری مقدم، جهانگیر؛ اسمعیلی، علی (۱۳۹۰)، «تحلیلی بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوره ریاست‌جمهوری محمود احمدی‌نژاد از منظر مدل پیوستگی جیمز روزنا»، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۱.

موسی‌زاده، رضا (۱۳۸۹)، حقوق سازمان‌های بین‌المللی (حقوق شورای امنیت)، تهران: نشر میزان.

مولانا، حمید؛ محمدی، منوچهر (۱۳۸۷)، سیاست خارجی ایران در دولت احمدی‌نژاد، تهران: نشر دادگستر.

نوری، وحید (۱۳۸۹) «اولویت‌های جغرافیایی-عقیدتی در سیاست خارجی دولت نهم»، ره‌آورد سیاسی، شماره ۲۷ و ۲۸.

هالستی، کی‌جی (۱۳۹۰)، مبانی تحلیل سیاست بین‌الملل، ترجمه بهرام مستقیمی و مسعود طارم‌سری، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

هوارت، دیوید (۱۳۷۸)، «نظریه گفتمان»، در: دیوید مارش و جری استوکر، روش و نظریه در علوم سیاسی، ترجمه امیرمحمد حاجی‌یوسفی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- Arghavani Pirsalami, Fariborz (2013), "Iranian Review of Foreign Affairs", *Foreign Affairs*, Vol. 4, No. 2.
- Ehteshami, Anoushiravan & Zweiri, Mahjoob (2008), *IRAN'S Foreign Policy from Khatami to Ahmadinejad*, Published by Ithaca Press 8 Southern Court.
- Gianna, Gayle Amul (2012, Jun 14), "Perceptions of the Other: Iran's National Identity and Nuclear Policy", available at: www.e-Internationalrelations.com.
- Noori, Vahid (2012), "Status-Seeking and Iranian Foreign the United Nations", *Iranian Review of Foreign Affairs*, Vol. 3, No. 1.
- S.Yaphe, Judith (2008), "The United States and Iran in Iraq: Risks and Opportunities", in: Ehteshami, Anoushiravan and Zweiri, Mahjoob (2008), *Iran's*

Foreign Policy: from Khatami to Ahmadinejad, Ithaca press.

Yonah, Alexander & Milton, Hoenig (2008), "The New Iranian Leadership: Ahmadinejad, Terrorism, Nuclear Ambition and the Middle East", *Preager Security International*.

Zachary, keck (2011, June 3), "Ahmadinejad and Politics of Mahdism in Iran", in: www.International Relations.com.

